

KUNSTTEORIEN

– Rasismens siste skanse?

DÁIDDATEORIJA

– ČEARDDALAŠ VEALAHEMI MANIMUŠ
SUODJESADJI?

Artikkelforfatter / artihkalčáli: Bjørn Vassnes

Översettere / jorgaleaddjit: Tor Magne Berg, Rolf Olsen

I oppkjøringen til "Mangfoldsåret" fikk vi illustrert at kulturelt mangfold er spesielt vanskelig innenfor kunstfeltet. Giskes rådgiver for mangfoldsåret, Marjoran Vivekananthan, sa det slik:

"Når det gjelder kultursektoren er musikk og dans de områdene som har endret seg mest som følge av nyere innvandring. Ungdom med annen etnisk bakgrunn deltar på like vilkår som etniske norske. I kunstfeltet står det dårligere til, kunsthistorien er i stor grad eurosentrisk. Det å endre et system, en måte å tenke på, er ingen lett oppgave. Det forutsetter at noen er villige til å gi fra seg makt, ikke minst makten til å definere." (billedkunst.no)

Professor i sosialantropologi på UiO, Odd Are Berkaak, sier noe tilsvarende:

Lahkanettiineamet "Šláddjiivuođa jagi" midjiide čájehuvvui ahte kultuvrralaš šláddjiivuohta lea erenoamáš váttis dáiddasuorggis. Giske šláddjiivuođajagi rávvejeaddji, Marjoran Vivekananthan, dajai ná: "Kultursuorggi dáfus musihkka ja dánsun leat suorggit mat eanemusat leat nuppástuvvan gieskadas jagiid olgomáilmmi olbmuid sisafárremiid geažil. Eará čearddalaš duogáži gullelaš nuorat servet ovttadássásaččat nuoraiguin geain lea norgalaš čearddalašvuohta. **Dáiddasuorggis dilli lea heajut, go dáiddahistorjá viehka mahtái lea euroguovdil.** Vuogádaga nuppástuhttit, jurdašanvuogi, ii leat mihkkege álkis bargguid. Dat eaktuda ahte soapmásat mielas luitet alddiineaset fámu, erenoamážit defindnen- dahje čilgenfámu" (billedkunst.no)

"I det vestlige kunstlivet har man faktisk ikke tatt inn over seg at man selv ikke er verdens sentrum. Man ser ut til å tro at himmelen er et "firmament" som ser likt ut fra alle posisjoner i verden, og forstår ikke at det finnes andre himmelhvelvinger andre steder." (billedkunst.no)

Og Billedkunsts intervjuer Beate Petersen kommenterer at "Globalisering til tross: Den internasjonale kunstscenen er i stor grad fundert på en vestlig forståelse av kvalitet og profesjonalitet, og også knyttet opp mot en vestlig genreforståelse."

Mens også andre kulturformer sliter med en euroamerikansk dominans, har kunstfeltet et ekstra problem. Der er sjåvinismen rotfestet i akademia, hos teoretikerne. På tross av fraser om multi-

UiO sosialantropologijja professor, Odd Are Berkaak, dadjá sullii seamma láhkai:

"Oarjemáilmmi dáiddamáilmmi millii duođas ii leat vel vudjon ahte ieža eai leat njulgestaga máilmmi guovddáš. Sii orrot jáhkkin ahte albmi lea "gomuvuohta" mii lea oaidnit ovttalaš láchkai gos ihkinassii máilmmis olmmoš lea geahččamin, eai ádde ahte eará sájiin oidnojit earalágan gomuvuođat." (billedkunst.no) Ja áigečállaga Billedkunst jearahalli Beate Petersen komente ahte "Beroškeahhtá máilmmemiehtádeamis: Riikkaidgaskasaš dáiddalávdi vuođus lea viehka muddui **oarjemáilmmi áddejupmi das mii válljodat ja fitnolašvuohta leat, ja dat dáiddalávdi lea maid gitta oarjemáilmmi šággarádejumis."**

kulturalisme, har kunstteorien en innebygd euroamerikansk slagside. Problemet blir ekstra stort fordi at teoretikerne nettopp på kunstfeltet har mer makt enn i noen andre kunstformer. Hva er det med kunsten, i hvert fall samtidskunsten, som gjør at settingen her blir så mye mer euroamerikansk sjåvinistisk? Hvorfor har den vestlige teorien fått dominere så mye mer på dette feltet?

Da må vi først se litt på hva "kunst" egentlig er. Kunstteoretikerne mener at kunsten i egentlig forstand kom på banen først når teoretikerne begynte å snakke om den, i Europa på 1700-tallet. Men det finnes en annen måte å se det på, nemlig at kunst er et universelt menneskelig fenomen, noe som finnes i alle kulturer og alltid har vært en del av menneskelivet.

Vaikko earáge kultursuorggit rahčet euroamerihkálaš alaveaddjána geažil, de dáiddasuorggis lea stuorat váttisvuohta. Das sjåvinisma dahje gievvulaš iežas buorášeapmi lea cieggan akademiái, teoretihkáriidda. Beroškeahhtá báibmamiin multikulturalismmas (mággakulturvuođas), de dáiddateorijias lea siskkáldas euroamerihkálaš eahpedássitvuohta. Váttisvuohta stuorru vel eambo dainnago teoretihkát aiddonassii dáidagis leat ožžon eambo fámu go eará dáiddalaš surggiin. Mii dat lea dáidagis, goittotge dálášdáidagis, go dan diládhkii lea nu ollu eambo euroamerihkálaš gievvulaš iežas buorášeami váikkuhus? Manne oarjemáilmmálaš teoriija lea beassan veaddját nu lossadit dán suorgái?

Lenge før menneskene dyrket korn, malte de fantastiske malerier på vanskelig tilgjengelige hulevegger i Pyreneene. Liknende bilder er funnet på klippevegger i Sør-Afrika, i Australia, til og med i Sahara. I alle kulturer vi kjenner, uansett hvor fattige og marginale, har mennesker laget kunst. I mange samfunn hadde de mer enn nok med å skaffe mat, og brensel for å holde varmen gjennom kalde vinternetter. Likevel tok de seg tid til å lage kunst.

Trangen til å lage og oppleve kunst må tydeligvis være et universelt behov hos oss mennesker. Hvordan og hvorfor dette behovet oppsto, er et spennende forskningstema. Vi har ingen klare svar. Men det som betyr noe, er at behovet er der, det sitter fremdeles i hjernen vår. Og vi føler oss fattige dersom vi ikke får tilfredsstilt dette behovet.

Men det er avlegs i dag å snakke om at kunsten skal fylle grunnleggende menneskelige behov. Det viser at du ikke har lest kunstteorien. For nå er det Teorien som rår. Skal du bli kunstner, nytter det ikke å følge din "skapertrang", du må styre dine kunstneriske lyster og bli et redskap for Teorien. Som det sto på nettsiden til Kunsthøgskolen i Bergen:

"Ethvert kunstverk rommer også en kunstteori. I enkelte tilfeller (som i konseptkunsten) er kunstverket nesten identisk med en formulering av teorien. Alle kunstnere bedriver altså kunstteori – noen mer bevisst enn andre. Et av målene ved teoriundervisningen på KHiB er nettopp dette: Å bevisstgjøre studentene om at det ikke finnes noen kunst uten kunstteori. Den som vil orientere seg i den aktuelle situasjonen må gjøre dette ved hjelp av teorien."

Våre kunstakademier lærer studentene "at det ikke finnes noen kunst uten kunstteori". Men hulemalerne i Altamira hadde ikke studert kunstteori. Heller ikke Rembrandt - eller Turner. Så da var det kanskje ikke kunst de laget?

Teoretikerne har ranet til seg definisjonsmakten, makten til å bestemme hva som skal slippe gjennom nåløyet og kalles Kunst. Kunstforståelsen er blitt kapret av en elite med et kunstsyn som er skreddersydd for å fremme deres egen autoritet. Det som kunne vært en kilde til berikelse for mange, er redusert til en selskapslek for eliten, som vi andre prøver å jatte med på så godt vi kan. Men kunst er mer enn en selskapslek eller et inngangskort til det gode selskap. Kunst er en del av det å være menneske.

De mii dalle fertet veaháš geahčadit mii "dáidda" rievtti mielde lea. Dáiddateorihkárat oaivvildit ahte dáidda aidonassii duššefal dakkárin bohciidii go teoretihkárat hállagohte dan birra Eurohpas 1700-logus. Muhto dáidaga lea vejolaš eara láhkai áddet, namalassii máilmmemiehtásaš olmmošlaš iđan, mii lea buot kultuvrrain ja lea álo leamaš olbmoeallimis oassi.

Áigá ovdalgo olbmot gilvigohte gortniid, de Pyreneain málejedje hirbmat buriid govaid váddásit olahtti bákteráigeseinniide. Daid sullasaš govaid leat olbmot gávdnan ceakkobávttiin Máttá-Afrihkás, Austrálias ja vel Sahárasge. Juohke áidna kultuvrras maid mii dovdat, vaikko man geafit ja unnit dat ležžet, leat dáidagat. Ollu servodagain olbmui

lei rahčamuš gávdnat borramuša ja boaldámušaid biktalan dihtii iežaset galbma dálveijaid. Dattetge aste ráhkadit dáidagiid. Dáidaga ráhkadit ja muosáhit orru gusto leamen máilmmeviidosas dárbu mis olbmui. Mo ja manne dát dárbu čuožžillii, livččii čearggos dutkanfáddá. Čielga vástádusat eai leat mis. Muhto dat dat lea dehálaš, ahte dakkár dárbu lea, dat lea darvnan min millii. Ja ieža mii dovdat iežamet geafin jos dán dárbbu eat beasa duhtadit.

Muhto eai šat hála das, ahte dáidda galgá duhtadit olbmuid vuodđodárbbuid, go odne dat ášši lea jo áigahaš. Dat iktá ahte don it leat lohkan dáiddateoriija. Dasgo odnehan Teoriija ráđđe. Jos áiggut dáiddárin bargat, de du ii gánnát čuovvut iežat "dáidemuša", don

fertet lávžžis doallat iežat dáiddalaš himuid ja šaddat Teoriija bálvaleadjin. Nugo lei lohkamassii Bergena Dáiddaallaskuvlla neahttasiiddus:

"Juohke áidna dáiddabargu siskkilda maiddái dáiddateoriija. Muhtun dáhpáhusain (nugo konseptadáidagis) dáiddabargu lea mealgadii ollásit teoriija sániid mielde. Buot dáiddárat ájahallet nappo dalle dáiddateoriijain – muhtumat eambo diđolaččat go earát. KHiB teoriijaoahpaha ulbmiliin lea okta aiddo dát: Diđolažžan dahkat studeanttaid das, ahte ii leat mihkkege dáidagiid almmá dáiddateoriija haga. Guhte háliida dádjadit dán dilis, son ferte nu dahkat teoriija veagas."

Min dáiddaakademijat oahpahit studeanttaide "ahte ii leat mihkkege dáidagiid almmá dáiddateoriija

Ingen behøver å fortelle unger at det er gøy å tegne og male. De vet det instinktivt. Alle mennesker er født med evne til å skape kunst, selv under de mest marginale forhold. Og det blir gjenkjent som kunst også av blaserte gallerister i det rike Vesten.

Men da må den først være velsignet av presteskabet. Først når de har tatt inn kunsten i sine kirker, og dynket den med sitt vievann, blir den anerkjent som kunst. I dag er det ikke kunstneren, men teoretikeren som skaper kunst. Så mektig er Teorien: Den kan gjøre alt til kunst, og ingenting kan bli til kunst uten den. Men hva er grunnlaget for Teoriens makt? Kunstteorien er en kvasivitenskap, et oppkok av dårlig fordøyd filosofi, der man strør om seg med navn isteden-

for å argumentere. Den henger igjen i en utdatert forståelse av hvordan sansene, tenkningen og emosjonene våre fungerer. Den forholder seg ikke til moderne vitenskap. Likevel benytter den seg av vitenskapens prestisje for å opprettholde sin makt.

Teoriens kvelertak på kunsten begynte i 1964. Filosofen og kunstkritikeren Arthur Danto var på en utstilling av Andy Warhol. Her var det utstilt kopier av dagligvareemballasje, som pakker med Kelloggs cornflakes og flasker med Heinz ketchup. Hvorfor kunne dette kalles kunst, funderte Danto? Han protesterte ikke mot dette, han godtok Warhols kopier som kunst, men ville altså finne en forklaring, som han presenterte i en artikkel kalt "The Artworld".

For det er det Danto kaller kunstverdenen han mener gjør Warhols pappkartonger til kunst. Ikke kunstverket i seg selv, det er ikke noen måte å avgjøre ut fra tingen selv om det er kunst eller ikke. Det som avgjør dette, er hva dørvokterne inn til kunstens sluttede sirkel – kritikerne, kunsthistorikerene, kuratorene – sier. Får kartongene plass i et respektert kunstgalleri, er det per definisjon kunst. Og det som framfor alt er viktig i denne utvelgelsen, er Teorien: "It is the theory that takes it up into the world of art, and keeps it collapsing into the real object which is it." Fra teoretikernes perspektiv gjorde Danto her noe genialt: Han definerte kunst på en måte som satte teorien – og dermed teoretikerne – i førersetet. Hva er "kunst"? Det som teoretikeren sier er kunst.

haga". Muhto Altamira bákteráigegovaid málejeaddjit eai lean oahpan dáiddateoriija. Li Rembrandtge – iige Turner. Mo nugis, eaiba gal soai ráhkadan dáidaga?

Teoretihkárat leat háldoseaset rievaidnienfámu, válddi mearridit mii galgá sin nállušalmmi čađa beassat, ja nu dohkkehuvvot Dáiddan. Dáiddaáddejumi lea eliita fámol oamastan dakkár dáiddaoainnuin mii lea heivehuvvon aiddonassii ovddidan dihtii sin iežaset áššediehti fámu. Dat mii muđuid livččii sáhtán leat riggodahkan ollugiidda, lea gáržžiduvvon eliitta hervvoštallanstoagusin, man maŋŋái mii nuppit čopmasit nu bures go sáhttit, singuin skelčiidettiin. Muhto dáidda ii leat dušše hervvoštallanstoagus iige juoga mainna olmmoš beassá duoid

buorebuid searvá. Dáidda lea olbmo eallima oassi. Li giige dárbbáš mánáide muitalit ahte suohtas lea sárgut ja málet. Sii gamusteaset dan jo dihtet. Buot olbmot leat riegeádan návccaiguin ráhkadit dáidaga vaikko man fuones dilis de eležit. Ja sin bargguid dulkojit dáiddan maiddái duotge rikkis Oarjemáilmmi dolkkastuvvan galleristat.

Muhto de dan dalle vuos ferte báhpagoddi leat buressivdnidan. Go sii leat dohkkehan dáidaga váldit iežaset girkuide ja dasa riškkuhan vihančázi, easka dalle dat dohkkehuvvo dáiddan. Odne baicce dáiddateoretihkár ráhkada dáidaga, iige son guhte lea dáiddár. Nu fámlaš lea Teoriija: Dat sáhtá visot jorahit dáiddan, iige dan haga mihkkege sáhte gohčoduvvot dáiddan. Muhto man vuodul lea Teoriija ožžon fámu?

Dáiddateoriija lea deavismeahhtun dieđa, hejot suddaduvvon filosofiija rudda, mas namaid logahallet eaige ákkastala. Dat doaibmá bázahallan áddejupmin das mo olbmo áiccut, jurddašeapmi ja dovddut doibmet. Dat ii doala oktavuoda ođđáigásaš diehtagii. Dattetge dat geavaha diehtaga árvofámu bisuhan dihtii iežas fámu.

Teoriija čuohcigođii dáidagii buvihančárvvástagainis jagi 1964. Filosofo ja dáiddakritihkár Arthur Danto lei Andy Warhola čájáhusas. Das ledje čájáhussii biddjojuvvon árgabeaidárbašiid doavdnjekopijjat, nugo Kellogg lastagordnepáhkát ja Heinz ketchup bohtalat. Manne dáid lea vejolaš gohčodit dáiddan, imaštalai Danto? Son ii vuostálastán dan leames dáidda, son dohkkehii Warhola kopijaid dáiddan,

Som hegelianer trodde Danto at kulturen og kunsten gikk framover. For Hegel var kunstens historiske mål å bidra til at Verdensånden skulle forstå seg selv. For Danto var målet litt mer beskjedent, men i samme gate: at kunsten skulle komme dit at den kunne stille spørsmål om sin egen natur. For den som tror på en slik "nødvendig" utvikling, blir selvfølgelig teorien viktig: Det er ved hjelp av teorien du kan knekke koden, og si hva som er i tråd med historiens virkelige gang, eller hva som bare er overfladiske krusninger. I dette bildet får kunstteoretikerne en overordnet posisjon, som de som kan tolke spillets koder, og som eventuelt har mulighet til å overskride eller til og med reformulere spillets regler. Dette kultursynet får konsekvenser for hvilken kunst teoretikerne godtar eller forkaster. En kunst som appellerer til det

"universelle" i mennesket blir avfeid som "reaksjonær" og "fascistisk". Til og med forestillingen om skjønnhet er reaksjonær: *"Blant de reaksjonære fristelsene som hjemsøker dagens kulturelle felt, finner vi i første rekke et rehabiliteringsprosjekt rundt ideen om Skjønnhet."* (Bourriaud, s. 88)

Den eneste kunsten som kan aksepteres, er den som bestreber seg på å utforske nye varianter i det stadig foranderlige spillet, og å forstyrre de vanlige kommunikasjons- og forståelsesformene (som alle er korrupte). Derfor lager man porno som egentlig er en kritikk av pornoen, eller reklamer som egentlig er en kritikk av reklamen, kunst som egentlig er en kritikk av kunsten, kritikk som egentlig er en kritikk av kritikken, og så videre...

Men dersom man tror at all kommunikasjon og all kunst bare er et spill med tegn som kulturen har gitt oss, innsnevrer man kunstens virkefelt, og fratar også kunsten mye av den kritiske kraften den kunne ha hatt. Historiens store kunstverk, fra Altamira til Picasso, blir sammen med kunsten fra den ikke-vestlige verden redusert til umodent barneskrot eller propaganda for gamle vrangforestillinger, som troen på en Gud, eller på at det finnes noe vakkert her i verden. Det betyr også at all kunst som ikke spiller dette spillet, som ikke kommer med kommentarer til tidligere verker i den euroamerikanske kunsthistorien, og prøver å overskride eller dekonstruere disse, ikke blir ansett som relevante.

muhto dáhtui ohcat čilgehusa das, ja dan son ilbmadii "The Artworld" nammasaš artihkkalistsis. Dasgo dat, maid Danto gohčoda dáidamáilbmin, dat gul dahká Warhola bábirdoavdnjeskáhpuid dáiddan. Ii dat lean ihcalassii dáidda, go ii leat mihkkege vugiid mo olmmoš sáhtášii ieš dávviris mearridit leago dáidda vai ii. Mii dan mearrida, lea dat maid dáidaga sierastalli boavjji uksafávttat – kritihkárát, dáidda-historihkárát, kuráhtorat – dadjet. Jos bábirdoavdnjeskáhput dáiddan dohkkehuvvojit árvvusadnojuvvon dáiddagallerijii, de dat defiidnema vuodul leat dáidda. Ja dat mii lea deháleamos dán válljemis, lea Teorijja: "It is the theory that takes it up into the world of art, and keeps it collapsing into the real object which is it." Teoretihkáriid geahččanhálttis Danto dagai juoidá mii lea enehut-

kái: Son defiidnii dáidaga dakkárin mii dagahii teorijja – ja nu dan teoretihkáriidge – mearrideaddjin. Mii lea "dáidda"? Dat maid teoretihkár mearrida dáiddan.

Hegela čuovvoleaddjin Danto jáhkii ahte kultuvra ja dáidda ovdánit. Hegela oaivvildii ahte dáidaga historjjálaš ulbmil lea veahkkín váikkuhit dasa, ahte Máilmmevuoigná áddešii iežas. Danto ulbmil lei vuollegeappoš, muhto seammaguvlui: ahte dáidda galgá joavdat nu guhkás ahte dat divošii gažaldagaid iežas luonddu birra. Sutnje guhte osku dakkár "dárbbášlaš" ovdáneapmái, teorijja dieđusge šaddá leat dehálaš: Teorijjainhan don lihkostuvat čoavdit koda, ja dadjat mii lea historjjá duohta ovdáneami mielde, dahje mat leat dušše bajildasnárvvit. Dán dilis dáiddateoretihkárát bes-

set mearrideaddji sadjái, dakkárin geat sáhttet dulkot spealu kodaidd, ja geat vejolaččat sáhttet riikkut dahje vel nuppástuhtitge spealu njuolggadusaid. Dát kulturoaidnu mearrida makkár dáidaga teoretihkárát dohkkehit dahje hilgut. Dáidda mii geasuha olbmos dan mii lea "máilmmeiehtásašvuohhta", sin duššášit "reaktionáran" ja "fasistalážžan". Go jo čábbodaga govahallange lea reaktionára: *"Reaktionára giktalusaid gaskkas, mat givssidit otnáš kultursuorggi, mii oaidnit vuosttažettiin Čábbodaga govahallamii guoski veajuidahhtinproševtta."* (Bourriaud, s. 88)

Áidna dáidda maid sii sáhttet dohkkehit, lea dat mii viggá guorahallat ođđa variánttaid spealus mii álo lea nuppástuvvamin, ja mii viggá

Problemet med kunstteorien er egentlig mangedelt:

1: For det første er det ingen som kan si hvorfor vi må ha en kunstteori, hva det skal tjene til. Må vi ha en teori om mat for å kunne spise, eller glede oss over maten? Kunsten har klart seg lenge uten teori, hvorfor kan den ikke fortsette med det?

2: For det andre er kunstteorien tvilsom – som teori. En teori er en intellektuell konstruksjon, en modell av et stykke virkelighet. Men når modellen viser seg å ikke stemme med virkeligheten, er det på tide å gi den opp. Dette burde ha skjedd for lengst med kunstteorien, som ikke er i takt med hva vitenskapen ellers har funnet ut om hvordan vi sanser og tenker.

3: I tillegg er kunstteorien det kanskje siste reservat for ideen om

den hvite rasens overlegenhet. Vi bruker ikke lenger ordet "rase", og er "globale" og "multikulturelle" når det passer oss. Men i kunsten er det fremdeles den euroamerikanske målestokken alt skal måles etter.

All stor kunst har formidlet noe som ikke lar seg koke ned til en formulering. All stor kunst har spilt på det store rommet i oss som bevisstheten bare delvis kan få tilgang til. Kunsten har også spilt på flere av våre sanser, som har erfaringsformer som er annerledes enn fornuftens og språkets. Og ikke minst har kunsten snakket til den emosjonelle delen av oss, som ifølge nevrologi og psykologi spiller en langt viktigere rolle enn den rasjonelle fornuften gjør. Følelsene er meldinger fra det ubevisste, ikke

tilfeldige fluktuasjoner som Kant trodde, men resultatet av en kompleks informasjonsåndtering. Når kunstteorien derfor skal prøve å beskrive det som kunsten gjør med oss som en formidling av formulerbare ideer, forsvinner mange av dimensjonene, og mye av det vi kan kalle informasjonsinnholdet. Tilbake står kun en naken idé.

Teori er tekst, og den kan bare rettfærdiggjøres om det stemmer at språket er tilstrekkelig for å gripe den delen av virkeligheten som teorien forsøker å beskrive, som den klassiske rasjonalismen har trodd. Men denne forestillingen har kognisjonsforskningen punktert. Som de første mislykkede forsøkene på å lage kunstig intelligens viste, kan ikke språket alene "lagre" eller overføre informasjon.

headuštit dábálaš gulahallan- ja áddenvugiid (mat visot leat bodnjojuvvon). Danne ráhkadit porno mii rievtti mielde moaitá porno, dahje máidnosiid mat rievtti mielde moitet máidnosiid, dáidaga mii rievtti mielde moaitá dáidaga, moaitámušaid mat rievtti mielde moitet moaitámušaid, ja nu ain ...

Muhto jos olmmoš jáhkká ahte buot gulahallamat ja buot dáidda dušše leat kultuvrra midjiide addin spealu mearkaiguin, de gáržžida dáidaga doaimbanduhkodaga, ja goarida maid dáidagis ollu dan moaitinfámu mii das muđuid sáhtášii leat. Historjjá stuorra dáiddabarggut, Altamira rájis gitta Picasso rádjai, šaddet visot oktan dainna dáidagiin mii ii gula oarjemáilbmái, gáržžiduvvot láttakeahtes mánáidsoarcamin dahje áigahaš jorggjurddašemiid

propagánda, nugo osku lpmilii, dahje das gávdnošii čábbodat dán máilmmis. Dat maid mearkašivččii ahte buot dáidda mii ii leat dan spealus mielde, mii ii komente euroamerihkálaš dáiddahistorjjá ovddeš bargguid, ja mii iská rasttidit dahje burgit daid, ii adnojuvvo dohkálaš dáiddan.

Dáiddateoriija váttisvuohta rievtti mielde juohkása mángga oassái:

1: Vuos, de ii oktage sáhte mitalit midjiide manne mis galgá leat dáidateoriija, masa dat galggašii leat ávkin. Dárbašitgo mii borramušain teoriija ovdalگو sáhttit borrat, dahje illudit borramušaid dihtii? Dáidda lea guhká birgen teoriija haga, manne dat ii sáhte ain joatkit dan haga?

2: Nuppádassii, de dáiddateoriija eahpidahtá – teoriijan. Teoriija lea

intellektuála ráhkadus, málle mii čájeha oasi duohtavuodas. Muhto go málle ii šat oro heivemin duohtavuhtii, de livččii áigi dan hilgut. Nu livččii berren áigá jo dáhpáhuvvat dáiddateoriijii, mii ii leat rattálagaid diehtaga fuomášumiiguin muđuid, das mo mii áicat ja jurddašit.

3: Lassin dáiddateoriija lea vilgesolbmuid nállebuoretvuoda jáhku várra mañimus suodjebáiki. Mii eat šat ane sáni "nálli", ja leat "máilmmiehtásaččat" ja "mánggakultuvrralaččat" go dat midjiide nu heive. Muhto dáidagis buot ain mihtiduvvo euroamerihkálaš mihtu mielde.

Buot stuorra dáidda lea juoidá addán maid ii leat vejolaš dušše unidit láivves sátnin. Buot stuorra dáidda lea sattáhallan dan stuorra viidodagas mii lea min siste ja masa

Derfor blir det feil, når kunsteoretikerne tror at "virkeligheten i bunn og grunn er en språklig størrelse". Denne postmoderne misforståelsen er fullstendig i strid med hva vi nå vet om hvordan vi erfarer verden. Språket kan formidle kun en liten flik av virkeligheten.

Språket fungerer mer som hint, med referanser til den informasjonen sender og mottaker har felles. Det den nye kognitive forskningen gjorde klart, var at den tradisjonelle oppfatningen av tenkning og kommunikasjon, fra Descartes til Derrida, var feil. Fordi hjernen vår til enhver tid jobber med mye mer informasjon enn det er mulig å uttrykke i språket, blir teoretikernes oppfatning om at all mening finnes i tegnene som omgir oss, absurd. Kunstnere har gjennom hele historien intuitivt forstått

å benytte dette totale registeret av ulike former for informasjon. Det er nettopp dette som har gitt kunstens kraft. Det er også dette som har gitt kunstneren muligheter til å formidle noe som ren tekst ikke kan formidle.

Moderne kognisjonsforskning har rehabilitert intuisjonen, berget den fra den rasjonelle, bevisste fornuftens overherredømme, som har ligget som en klam hånd over vestlig tenkning og kultur siden Descartes og Kant. Men dette skjer på et tidspunkt der filosofien har klart å invadere et av de siste områdene der intuisjonen ennå fikk utfolde seg – kunsten. Så det paradoksale er at mens vitenskapen endelig har kommet så langt at den kan begynne å forstå kunsten, er filosofien i ferd med å ødelegge kunsten fordi den ikke forstår den.

Jeg nevnte at kunstteorien har hatt sin variant av den hegelianske forestillingen om den fremadskridende verdensånden. Denne verdensånden var også umiskjennelig europeisk, og derfor kunne Hegel si følgende: *"Kineserne, hinduene, egypterne...klarte aldri i deres kunstneriske bilder, skulpturerede guder eller idoler, å komme forbi en formløs tilstand, eller en definisjon av form som var ond og falsk, og var ute av stand til å mestre sann skjønnhet."*

Moderne kunstteori er ikke bare teoretisk bankerott, fordi den opererer med en forståelse av sansing og kognisjon som vitenskapen for lengst har forlatt. Den er også den eneste akademiske gren, ja kanskje det eneste området i samfunnet, der rasismen

min didolašvuohta vuoksu dušše muhtun muddui. Dáidda lea maid guoskkahan mángga áiccu main leat earalágan vásihanvuogit go jearggas ja gielas leat. Ja iiba unnáge dáidda lea guoskan min dovddolaš osiide mat nevrogiiija ja psykologiiija gávnnaheamiid mielde leat ollu deháleappot midjiide go jearggalaš jierbmi lea. Dovddut leat miellavuoli dieđáhusat, eaige sahte rievddaldealdeamit nugo Kant jáhkii, muhto mohkkás diehtogiedáhalla bohtosat. Go de dáiddateoriiija galgá geahččalit govvidit dan mo dáidda čuohtá midjiide gaskkustettiinis midjiide hábmehahtti jurdagiid, de báhcet dáidaga vásiheami olgobeallai ollu viidodagat, ja ollu maid sáhtášeimmet gohčodit diehtováimmusin. Báhcán lea dalle dušše guoros jurdda.

Teoriiija lea teaksta, ja dan lea vejolaš buorin dohkkehit duššefal jos dat doallá deaivása ahte giella lea soahppevaš neavvu mainna olmmoš sáhtá olahit dan duohtavuoda maid teoriiija viggá govvidit, nugo klasiikkalaš rationalisma lea jáhkkan. Muhto dán jáhku lea kognišuvnadutkan fámohtután. Nugo vuosttamuš eahpelihkostuvvan viggamušat ráhkadit dahkojierpmi čájehedje, de giella ii sáhte okto "vurkkodit" dahje "sirdit" dieđuid.

Danne geavvá boastut go dáiddateoretihkárat jáhkket ahte "duohtavuoha loahpalaččat lea giellalaš sturrodat". Dát postmoderna boasttoáddejummi lea ollásit vuostalágaid dainna dieđuin mii mis odne lea olbmo máilmmi vásiheami birra. Giella sáhtá áddehit nubbái

dušše unna oasáza duohtavuodas. Giella eambbo doaibmá oatnan, mas leat čujuhusat sáddejeaddji ja vuostávaldi oktasaš dieđuide. Maid ođđa kognitiiva duktan lea duođaštan, lea ahte jurddašeami ja gulahallama árbevirolaš áddejummi Descartes rájis Derrida rádjai, lei boastut.

Dainnago min vuoigŋašat álo barget ollu eanet dieđuiiguin go maid giella sáhtá dovddahit, de lea teoretihkáriid áddejummi, ahte buot mearkkašupmi lea min biras mearkkain, jierpmeheapme. Dáiddárat leat miehtá historjjálaš áiggi gamusteaset jo ádden geavahit olles diehtoviidodaga iešguđetlágan vejolašvuodaid. Aidonassii dát dat lea addán dáidagii dan fámu. Dátge lea dat mii lea addán dáidagii vejolašvuodaid gaskkustit juoidá maid dušše teaksta ii sáhte gaskkustit.

ennå rår. Da snakker jeg ikke om hudfarge, nei, kunstteorien er for sofistikert for det. Men troen på den euroamerikanske kulturs overlegenhet er i dag like grunnleggende innenfor kunstverdenen, som den var ellers i samfunnet på 1800-tallet. Andre kulturers kunstuttrykk kan være eksotiske og inspirerende, de, men de får verdi kun når de plasseres inn i den euroamerikanske sammenheng. I den euroamerikanske kunstforståelsen er det fremdeles Hegel som rår: Historien går framover. Og alltid med den euroamerikanske kulturen som målestokk og ramme. Og bare dersom den ikke-vestlige kunsten går inn i den store fortellingen, deltar i spillet på Vestens premisser, får den allernådigst lov å være med på leken. Fordi den vestlige kunsten ikke lenger har noe innhold,

annet enn å snakke med og om seg selv, er den eneste måten den kan vekke interesse på, å stadig fornye formen. Kunst og trend blir stadig vanskeligere å skille.

For de som står litt på siden av den mest urbane og trendy vestlige kulturen, er det lett å se sammenhenger mellom den ufølsomheten som Vesten viser overfor andre folks lidelser, og den estetikken som rår i kunstgalleriene. De blir to sider av samme sak. I stedet for å bevisstgjøre oss, røske opp i våre tilvante forestillinger, komme i kontakt med vår universelle menneskelighet, blir selv den "provokative" kunsten, med sine "forstyrrelser", nok et medikament vi tar for å glemme hvordan vi lever på andres lidelser:

Hvorfor skal eksamener i en kunstteori som ikke interesserer seg for hvordan mennesker faktisk opplever kunst, hva kunsten gjør med oss, hva kunsten egentlig er, eller hvilken verdi den skulle ha – gi rett til å bestemme hva slags kunst du og jeg skal få oppleve? Og hvorfor skal en gruppe med skolerte teoretikere, som ikke makter å se at kunsten er et mye større fenomen enn det deres begrensede teorier kan omfavne, få lov til å fortsette nedvurderingen av andre kulturer? På de fleste områder av samfunnet og kulturen har man idet minste forsøkt å problematisere den euroamerikanske sjåvinismen, selv om det er langt igjen. Men innenfor kunstteorien er det fremdeles slik at "Vesten ruler", og de andre blir oversett. På andre felter enn kunst kalles dette rasisme.

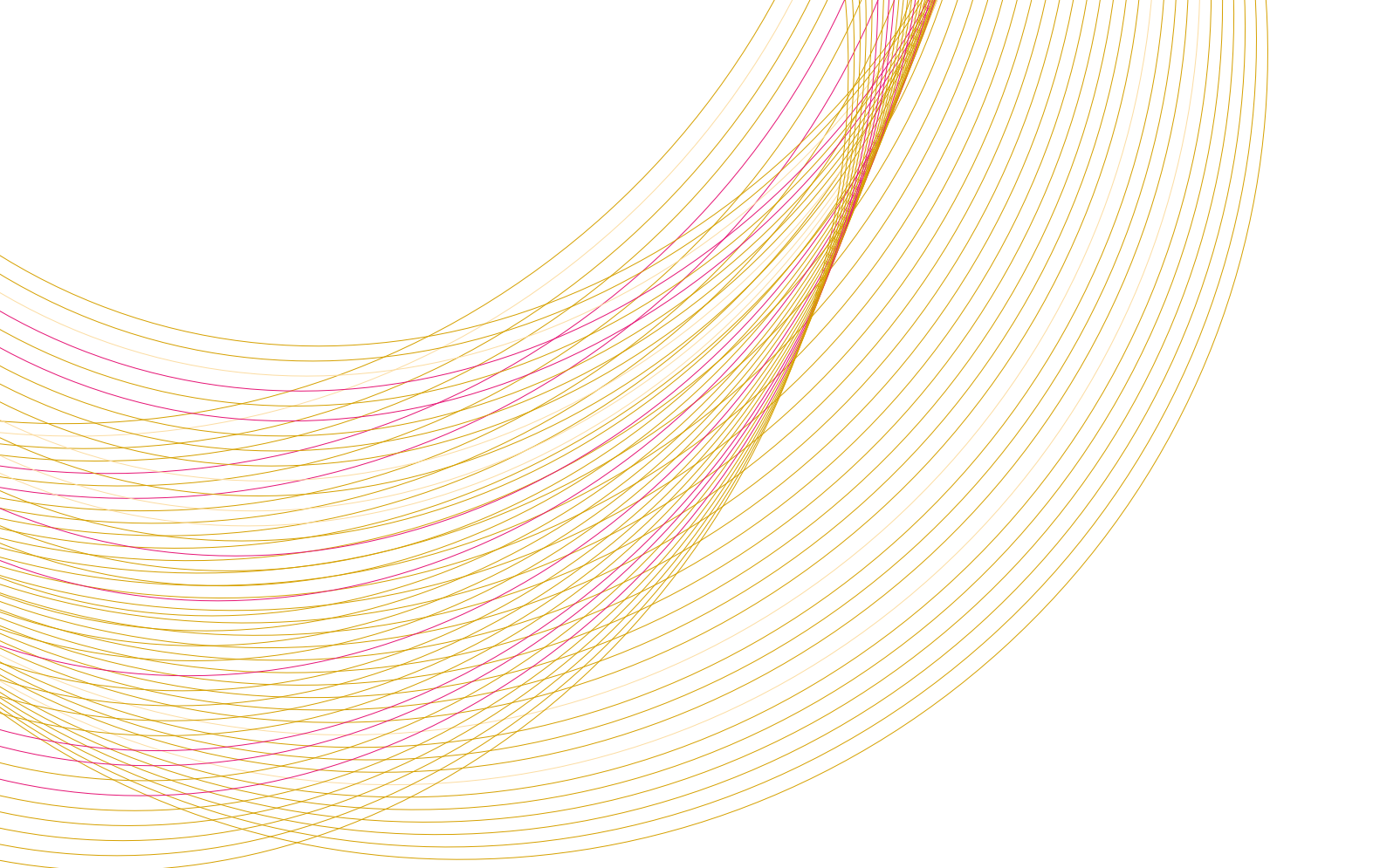
Ođđaaigásaš kognišuvnadutkan lea fas bajidan gamu dohkálažžan, gádjon dan eret jearggalaš, diđolaš jierpmi vuollásaš dilis, dan jierpmi buotveagalašvuodas, mii lea deadán oarjemáilmmi jurddašeami ja kultuvrra dego galbma bivastatgoapmir Descartes ja Kant rájis. Muhto dát dáhpuhuvvá justa dallego filosofiija jo lea lihkestuvvan meahhtit manjimuš surggiide main gapmu ain beasai friddja doaibmat – dáidagis. Nu ahte paradoksalaš áššin lea šaddan dat, ahte dan botta go dieđa viimmat lea ollen nu guhkás ahte lea áddegohtán dáidaga, de filosofiija lea billisteamen dáidaga go dan ii ádde.

Mun namahin ahte dáiddateoriijas lea leamaš iežas variánta hegeliánalaš jurddašeamis, ahte máilmmevuoigŋa ovdána. Dát

máilmmevuoigŋa maid lei eahpitkeahhtá eurohpaláš, ja danne Hegel sáhtii dadjat ná: *"Kiinnálaččat, hindut, egyptalaččat ...eai goassege lihkestuvvan iežasat dáiddalaš govain, bázzejuvvon ipmiliin dahje idolain, beassat hámehis dili meaddil, dahje dan čilgehusa meaddil mii lei bahá ja behtolaš, ja mii ii nákcen hálddašit duohta čábbodaga."*

Ođđaaigásaš dáiddateoriiija ii leat dušše teorehtalaččat reastaluvvan, dainnago dat ain jurddašeami áiccuidd ja kognišuvnna hárrái lea dakkár maid dieđa áigá jo lea guođđán. Dat lea maid áidna akademalaš suorgi, ja soaitá vel leat áidna servodatsuorgige, mas rasisma ain ráđđe. Ja dalle in leat oaivvildeamen liikeivnni, in de, go dáiddateoriiija lea menddo čábbuduvvon dan dáfus. Muhto

jáhku euroamerihkálaš kultuvrra buoretvuhtii lea odne seamma nanus dáiddamáilmmis go dat lei servodagas muđuid 1800-logus. Eará kultuvrraid dáiddadovdahaheamit sáhttet leat eksohtalaččat (vierisnjaddit) ja álšadeaddjit, muhto daidda šaddá árvo duššefal go biddjojuvvojit euroamerihkálaš oktavuhtii. Euroamerihkálaš dáiddajurddašeami ain ráđđe Hegel: Historjá ovdána. Ja álo euroamerihkálaš kultuvra lea dan mihttun ja rápman. Ja aivve fal jos oarjemáilmmi olggobeallásaš dáidda searvá duon stuorra muitalussii, Oarjemáilmmi eaktudan spellui, de árpmihuvvo beassat leat spealus mielde. Dainnago oarjemáilmmi dáidagis ii šat leat eará siskkožin go geardut ja báibmat iežas birra, de dan áidna vejolašvuhta beroštahttit lea álo

hámi nuppástahttit. Dáidaga ja rávnnjádagaid lea váddát ja váddát earuhit.

Sidjiide guđet čuččodit veaháš boaittoealde gávptleamos ja rávnnjádagaid bálvaleaddjámus oarjemáilmmi kultuvrras eret, lea álki oaidnit daid oktavuodaid mat leat Oarjji nuppiid álbmogiid gillámušaide gálššasvuoda ja dan estetihka gaskkas mii ráđđe dáidagalleriijain. Dat šaddet ovttat áššis guokte beali. Dan sadjái go min diđolažžan dahkat, min boktit dagalduvvan jurddašemiin, vai mii oččošeimmet oktavuoda iežamet oppaolmmošlašvuhtii, de "hásta-leaddji" dáidaga iežas "vuorjagii-guin" šaddá dálkkasin maid mii váldit vai sáhttit vajáldahttit ahte eallit nuppiid gillámušaid veagas:

Manne galggašedje eksámenat dakkár dáiddateoriijas mii ii beroš mo olbmot duođaid muosáhit dáidaga, das mo dáidaga váikkuha midjiide, das mii dáidaga duođaid lea, dahje das makkár árvu das galggašii leat – sáhttit addit olbmui vuoigatvuoda mearridit makkár dáidaga moai duinna galge beassat muosáhit?

Ja manne galgá oahppan teoretihkáriid joavku, mii ii nagat oaidnit dáidaga ollu stuorát iđan go danin mii čáhká sin gáržžes teoriijaide, ain beassat duolbmut eará kultuvrraid? Eanaš servodat- ja kultursurggiin lea joba geahččaluvvongge váttisvuohtan guorahallat euroamerihkálaš gievvulaš iežas buorášeami, vaikko dat ii leat go easkka álgu. Muhto dáiddateoriijas lea ain nu ahte "Oarji stivre", ja earát olgguštuvvojit. Eará surggiin

go dáiddasuorggis dan gohčodit rasisman.